

**Programa școlară
pentru disciplina**

MAI ÎNTÂI CHARACTERUL

**Curriculum la decizia școlii pentru
învățământul primar**

Notă de prezentare

Curriculumul disciplinei opționale *Mai întâi caracterul* vizează ariile curriculare *Om și societate* și *Consiliere și orientare*, este structurat modular, pe doi ani de studiu, fiind adaptat învățământului primar, cu un buget de timp de 1 oră/ săptămână. Recomandăm ca studierea acestei discipline opționale să înceapă de la clasa a II-a. În funcție de oferta educațională a unității de învățământ, cadrele didactice vor alege nivelul claselor la care urmează să aplice programa școlară (la clasele a II-a și a III-a sau la clasele a III-a și a IV-a).

Conform *Legii Educației Naționale nr. 1/2011*, idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii. Cadrul actual de reglementare este orientat de promovarea unui învățământ orientat pe valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, competențe cu relevanță pentru profesie și viața socială.

Valorile și atitudinile caracteriale dețin un loc important în structura de personalitate a fiecărei persoane, exprimă portretul psihic al acesteia, fizionomia spirituală, constituind modalitatea prin care se prezintă ca individualitate, se raportează la evenimentele existenței sale în lume și se deosebește de ceilalți, se realizează uman și profesional. Promovarea unei culturi a caracterului, formarea și dezvoltarea caracterului – privit ca ansamblu de atitudini și valori, ca latură relațional-valorică a personalității – reprezintă un demers educațional necesar și benefic, complex, consecvent și gradual, început timpuriu și continuat progresiv, în care sunt implicate familia, școala, societatea.

Programa școlară pentru disciplina opțională *Mai întâi caracterul* completează aceste preocupări, oferind repere alternative și modele de bună practică pentru formarea și dezvoltarea la copii a unor trăsături de caracter pozitive și durabile. Ideea de bază a curriculumului propus o reprezintă sensibilizarea elevilor asupra rolului și importanței formării și dezvoltării caracterului propriu, a unei culturi a caracterului, precum și interiorizarea și asumarea trăsăturilor relațional-valorice pozitive – ca parte a dezvoltării generale – prin orientarea finalităților educației către dimensiunile fundamentale ale existenței umane: *a ști, a face, a fi, a conviețui*. Concret, disciplina *Mai întâi caracterul* contribuie la realizarea profilului de formare al absolventului de învățământ primar, din perspectiva unor aspecte considerate esențiale: autocunoaștere, competențe socio-emoționale, competențe de relaționare, managementul conduitei personale, calitatea vieții individuale în raport cu sine, cu ceilalți, cu mediul înconjurător. Ceea ce configurează specificitatea disciplinei opționale la nivelul învățământului primar este reprezentat de: centrarea activităților educaționale pe promovarea unui set de valori, atitudini și comportamente adaptative; crearea și/sau valorizarea unor situații de învățare care fac transferul achizițiilor teoretice în viața reală; responsabilizarea elevilor față de comportamentul propriu, de valorile și atitudinile asumate; realizarea de conexiuni între competențele specifice diferitelor discipline din trunchiul comun și cele propuse în cadrul disciplinei opționale *Mai întâi caracterul*.

Principiile pe care este fundamentat curriculumul propus au în vedere: a) mesajul pozitiv, cu accent pe ceea ce este permis și nu pe interdicții; b) reconfirmarea pozitivă prin întărirea/suținerea elevilor cu ajutorul laudei și încurajărilor; c) promovarea unor principii perene, universal-valabile, cu efect de durată, ce pot fi adecvate oricărei vârste, personalități, profesii sau culturi și care vor ajuta copiii nu numai să fie elevi mai buni azi, ci și angajați, angajatori, părinți, vecini, cetățeni și lideri mai buni în viitor. În esență, programa școlară pune accent pe educarea unui număr de trăsături de caracter relaționate cu nevoile educaționale ale elevilor. Cercetări recente au demonstrat că șapte trăsături de caracter au capacitate înalt predictivă pentru succesul la școală și în viață al copiilor: perseverența, autocontrolul, entuziasmul, inteligența socială, recunoștința, optimismul și curiozitatea; ca urmare, acestea sunt recomandate a fi avute în vedere în orice demers educațional. Alături de acestea, alte trăsături de caracter sunt importante pentru formarea sistemului de personalitate, a profilului moral, atitudinal-comportamental și caracterial al copilului: atenția; ascultarea; cinstea; conștiințozitatea; omenia; ordinea; perseverența; punctualitatea; respectul; sinceritatea; toleranța. Programa școlară pentru disciplina *Mai întâi caracterul* abordează cunoștințe, abilități și atitudini care susțin dezvoltarea unor astfel de trăsături de caracter.

Structura programei școlare include, pe lângă Nota de prezentare, următoarele elemente:

- Competențe generale;
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare;
- Conținuturi;
- Sugestii metodologice.

Competențele sunt ansambluri structurate de cunoștințe, abilități și atitudini dezvoltate prin învățare, care permit rezolvarea unor probleme specifice unui domeniu sau a unor probleme generale, în contexte diverse.

Competențele generale sunt competențele dezvoltate prin studiul unei anumite discipline și care vizează achizițiile elevului pe întregul parcurs al studierii respectivei discipline; acestea sunt în acord cu competențele cheie recomandate la nivel european. Din perspectiva Comisiei Europene, competențele cheie reprezintă *un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, deprinderi (abilități) și atitudini de care au nevoie toți indivizii pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru incluziune socială și inserție profesională. Acestea trebuie dezvoltate până la finalizarea educației obligatorii și trebuie să acționeze ca un fundament pentru învățarea în continuare, ca parte a învățării pe parcursul întregii vieți.*

Competențele specifice se formează pe parcursul unui an școlar și sunt derivate din competențele generale, reprezentând etape în dobândirea acestora. Competențele specifice sunt corelate cu exemple de activități de învățare, care integrează strategii didactice variate și care valorifică experiența concretă a elevului. Profesorul poate utiliza exemplele de activități oferite de programa școlară sau poate crea altele, în acord cu specificul activității la fiecare clasă de elevi.

Conținuturile învățării sunt organizate pe domenii și reprezintă mijloace prin care se formează competențele menționate în programă.

Sugestiile metodologice includ o varietate de aspecte referitoare la strategii didactice, modalități de abordare a conținuturilor, elemente de evaluare. Sugestiile metodologice au rolul de a sprijini cadrul didactic în proiectarea și realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în relație cu nevoile de cunoaștere și cu specificul de dezvoltare a elevilor, precum și cu caracteristicile comunității educaționale. Programa școlară este astfel concepută, încât să încurajeze creativitatea didactică și adecvarea demersurilor didactice la sistemul de nevoi și interese ale elevilor, la nivelul lor de vârstă și la particularitățile acestora ca și ale comunității educaționale. Cadrul didactic are libertatea de a utiliza în mod constructiv și adaptativ exemplele de activități de învățare pe care le propune programa școlară astfel încât acestea să asigure un demers didactic adecvat situației concrete de la clasă asigurând aplicarea contextualizată a programei școlare și proiectarea unor parcursuri de învățare personalizate, pornind de la specificul dezvoltării elevilor.

În elaborarea prezentei oferte curriculare au fost valorificate recomandări conținute atât în documente naționale de politici educaționale (*Legea Educației Naționale nr. 1/2011; Dezvoltarea problematicii diversității în curriculumul național – OMECT nr. 1529/2007*), cât și într-o serie de documente internaționale (*Recomandarea Parlamentului European și Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți – 2006/962/EC; Îmbunătățirea competențelor pentru secolul 21: un program de cooperare europeană pe plan școlar, CE, 2008; Strategia Consiliului Europei privind Drepturile Copilului, 2012-2015; Declarația de la Paris privind promovarea cetățeniei și a valorilor comune ale libertății, toleranței și nediscriminării prin educație, 2015*).

Competențe generale

- 1. Explorarea, în contexte concrete de viață, a unor trăsături de caracter**
- 2. Manifestarea, în contexte de viață din mediul cunoscut, a unor trăsături pozitive de caracter**
- 3. Raportarea la manifestări comportamentale proprii sau ale altor persoane**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Explorarea, în contexte concrete de viață, a unor trăsături de caracter

Anul I	Anul al II-lea
<p>1.1. Raportarea deschisă și pozitivă la propria persoană</p> <ul style="list-style-type: none"> - participarea la discuții/conversații exploratorii de autocunoaștere (ex. „Ce știi?”, „Ce aș vrea să știu?”) - realizarea de asocieri sau comparații asupra profilului caracterial propriu, pe modelul „Eu mă asemăn cu...” - implicarea în jocuri de rol/dramatizări, cu scopul de recunoaștere a unor atitudini pozitive/negative în contexte de viață familiare - construirea unor explicații simple pentru nevoia de autocunoaștere 	<p>1.1. Identificarea unor aspecte ce descriu propria persoană</p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de prezentare a propriei persoane și de (auto)apreciere - rezolvarea de exerciții vizând autocunoașterea prin utilizarea unor chestionare, teste, imagini - discuții despre felul de a fi al fiecăruia și modalități individuale de manifestare (folosind descrieri, ilustrări, testimoniale, exemplificări) - exerciții de tip adevărat/ fals, în perechi, referitoare la comportamente sau moduri de raportare la propria persoană sau la alte persoane
<p>1.2. Explicarea, în limbaj propriu, a unor particularități caracteriale</p> <ul style="list-style-type: none"> - elaborarea în grup a unui minidicționar ilustrat, cu termeni specifici caracterului - exerciții de reprezentare art-creative (desene, postere, colaje) pentru ilustrarea unor trăsături de caracter - exerciții de exprimare a unor trăiri personale - alcătuirea unor liste cu comportamente care să ilustreze trăsături de caracter (personale, ale unor personaje date) - exerciții de argumentare: „ce îmi place/ce nu îmi place” în comportamentul meu 	<p>1.2. Realizarea de comparații între trăsături pozitive și negative de caracter</p> <ul style="list-style-type: none"> - participarea la exerciții de reflecție personală pe tema manifestării diferitelor trăsături de caracter, pornind de la exemple date - joc de rol „Oglinda”: „Cum mă văd eu?”/ „Cum mă văd alții?” - observarea și descrierea unor comportamente/ evenimente/ fapte/ situații, cu accent pe modul de manifestare a unor trăsături de caracter - realizarea unui „blazon” personal care să reprezinte trăsăturile dominante de caracter - identificarea de puncte tari (calități) și puncte slabe (defecte), pornind de la exemple concrete - jocuri de rol pe teme variate: „Cum facem un compliment”; „Trenul diversității”

2. Manifestarea, în contexte de viață din mediul cunoscut, a unor trăsături pozitive de caracter

Anul I	Anul al II-lea
<p>2.1. Promovarea unor comportamente pozitive, în mediul de viață cunoscut</p> <ul style="list-style-type: none"> - dedicarea unei zile de școală unei trăsături de caracter și exersarea unui comportament specific - exersarea unor tehnici de modificare atitudinală în relaționare cu ceilalți elevi (laudă, sensibilizare, încurajare între egali, atribuirea de roluri sau de responsabilități) - exerciții de redactare de scrisori de felicitare/de mulțumire către un coleg, în scopul susținerii atitudinilor și comportamentelor pozitive în clasa de elevi - realizarea unui afiș/colaj/pliant/regulament al clasei, pe tema promovării trăsăturilor pozitive de caracter 	<p>2.1. Aplicarea, în mediul de viață cunoscut, a unor comportamente pozitive</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiza, în grup, a unor situații concrete de colaborare, competiție, solidaritate, toleranță etc. care s-au manifestat în clasa de elevi - elaborarea unui cod de conduită în clasă/școală - realizarea unei scrisori de mulțumire către părinți cu tema „Sunt o persoană de caracter!” - exemplificarea unor acțiuni personale în care elevii au făcut dovada trăsăturilor pozitive de caracter - dialog privind unele situații prezentate în media, referitoare la comportamente, pe teme adecvate vârstei

Anul I	Anul al II-lea
<p>2.2. Analizarea modalităților de manifestare a diferitelor trăsături de caracter, în contexte familiare de relaționare</p> <ul style="list-style-type: none"> - alcătuirea de liste conținând comportamente manifestate frecvent la nivelul clasei/ al cercului de prieteni/ al familiei - analizarea unor studii de caz (din viața clasei, din viața cotidiană, din texte literare) în scopul identificării modului în care se exprimă diferite comportamente - conversație privind comportamente necesare în anumite contexte - realizarea portretului/profilului caracterial al colegului de bancă sau al unui prieten (prin descriere, desen, colaj, poster) – evidențierea calităților morale (este bun, harnic, prietenos...) - redactarea unor scurte compuneri cu tema „Eroul meu”, care să evidențieze trăsăturile de caracter ale modelului ales - explicarea/discutarea unor texte, imagini sau citate motivaționale cu privire la caracter 	<p>2.2. Rezolvarea unor situații-problemă simple, cu relevanță pentru manifestarea diferitelor trăsături de caracter</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialog pe tema problemelor atitudinale cu care se confruntă unii dintre elevi și/sau clasa de elevi - formularea de întrebări referitoare la factorii care pot genera o situație-problemă identificată - exerciții de reflecție: „Cum procedez în situația X...?”; „Ce fac atunci când ...?” - exerciții de argumentare de tipul „Ce s-ar întâmpla dacă...?” în situații care implică manifestări comportamentale - exersarea luării unor decizii pentru rezolvarea uneia dintre situațiile-problemă identificate - editarea/ acordarea unor diplome de felicitare pentru „Cel/cea mai ... elev(ă)” (atent, ascultător, harnic etc.), cu accent pe utilizarea valorizării pozitive a colegilor

3. Raportarea la manifestări comportamentale proprii sau ale altor persoane

Anul I	Anul al II-lea
<p>3.1. Recunoașterea unor comportamente adecvate/ neadecvate în mediul din care face parte</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezentarea de atitudini caracteriale adecvate/ neadecvate în diferite grupuri (familie, clasă, școală, grupul de prieteni) - alcătuirea de liste cu valori și atitudini pozitive, dezirabile - exerciții de identificare a unor consecințe ale diverselor comportamente, pornind de la exemple date (din viața clasei, din povești, filme sau desene pentru copii) - participarea la jocuri de rol pe tema manifestării diferitelor trăsături de caracter 	<p>3.1. Evidențierea comportamentelor pozitive în relația cu sine și cu ceilalți</p> <ul style="list-style-type: none"> - activități de grup („cutia cu fapte bune”) pentru exersarea unor trăsături de caracter pozitive - exerciții de reflecție privind manifestarea unor trăsături de caracter în grupurile de apartenență (clasă, familie, grup de prieteni): Sunt un copil de caracter pentru că; Suntem o clasă de caracter pentru că ... - exemplificarea unor acțiuni personale în care elevii au făcut dovada trăsăturilor pozitive de caracter - jocuri de dezvoltare a imaginii pozitive despre sine și despre ceilalți (de exemplu: steaua respectului de sine)
<p>3.2. Manifestarea disponibilității de corectare a propriului comportament</p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de observare, în mediul familiar, a unor manifestări caracteriale adecvate/ neadecvate - exersarea unor manifestări caracteriale adecvate unui context dat - exerciții de apreciere a consecințelor unor manifestări caracteriale neadecvate (de exemplu: așa da - așa nu) - exerciții de consolidare a unor abilități pentru manifestarea unui comportament de calitate în situații date (Ce fac eu?; Cum fac eu?; Pentru cine fac eu?) - discuții individuale și în grup pentru recomandări și măsuri de corectare a unor manifestări caracteriale neadecvate 	<p>3.2. Raportarea la recomandări de corectare a unor comportamente</p> <ul style="list-style-type: none"> - alcătuirea de liste cu calități și defecte proprii - realizarea unei „to do list” (ce am de făcut?) - exerciții de identificare a unor persoane-resursă și a modalităților de colaborare cu acestea - exerciții pentru dezvoltarea gândirii pozitive: „Învăță să îți vorbești!” - exerciții de identificare a unor resurse utile unui comportament pozitiv - exerciții de simulare a comportamentelor unei persoane de caracter/clasă de caracter/ familie de caracter/ comunitate de caracter

CONȚINUTURI

DOMENII	Anul I	Anul al II-lea
<p>Ce știu despre mine Ce știm despre noi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elemente ale cunoașterii de sine și a celor din jur <ul style="list-style-type: none"> - Cine sunt eu? Cine suntem noi? - Cartea mea de vizită: caracteristicile mele - Eu, tu, noi: cum mă văd eu, părerea pe care o am despre mine, cum ne vedem noi ▪ Manifestări ale caracterului <ul style="list-style-type: none"> - Felul meu de a fi - oglinda persoanei mele: cum sunt?; cum aș vrea să fiu?; cum este bine să fiu? 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Perspective ale cunoașterii de sine <ul style="list-style-type: none"> - Cum sunt eu? Ce știu și ce pot să fac bine? - Ce aș dori, ce mi-ar plăcea să fac? - Ce este important pentru mine? - Caracteristicile mele ▪ Caracterul în viața fiecăruia <ul style="list-style-type: none"> - Ce înseamnă a avea trăsături pozitive de caracter? - De ce am/avem nevoie de trăsături pozitive de caracter?
<p>Cum sunt eu Cum suntem noi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trăsăturile mele/ ale noastre <ul style="list-style-type: none"> - Atenție; ascultare; ordine; respect; punctualitate; sinceritate ▪ Atitudini pozitive/ negative și consecințe ale acestora în diverse situații - Așa DA, așa NU ▪ Ce îmi place/ ce nu îmi place din felul în care mă comport/ ne comportăm 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ce pot să adaug trăsăturilor mele/ ale noastre <ul style="list-style-type: none"> - Cinste; conștiinciozitate; omenie; toleranță; perseverență ▪ Atitudini pozitive/ negative și consecințe ale acestora în diverse situații ▪ Ce îmi place/ ce nu îmi place din felul în care mă comport/ ne comportăm
<p>Reușită și fel de a fi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Personaje cunoscute și exemplele lor de caracter ▪ Formarea pozitivă a caracterului: <ul style="list-style-type: none"> - deprinderi necesare: comunicare pozitivă, înțelegere și colaborare, adaptare, alegeri și decizii privind conduita personală/ de grup - manifestări ale deprinderilor în situații de viață familiare ▪ Cum se educă un bun caracter. Lauda ca mod de educare a caracterului 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Caractere de succes <ul style="list-style-type: none"> - Exemple de reușită din mediul familiar, datorate deprinderilor pozitive de caracter - Modelul meu/eroul meu pozitiv ▪ Devin ceea ce sunt <ul style="list-style-type: none"> - persoană unică, caracter unic - Eu sunt așa, tu ești altfel - formarea pozitivă a caracterului - Ce trebuie să știu pentru formarea pozitivă a caracterului - caracterul și reușita personală

SUGESTII METODOLOGICE

Sugestiile metodologice se referă la modul de organizare a activității didactice în vederea formării la elevi a competențelor formulate și au rolul de a orienta profesorul în aplicarea programei școlare.

Prin deplasarea semnificativă de accent de pe conținuturi pe competențe, procesul didactic are la bază o nouă paradigmă educațională, centrată pe elev, pe dezvoltarea atitudinilor și a mecanismelor învățării personalizate, conștiente, eficiente și responsabile, pe care elevii să le aplice și în diferite contexte de viață, nu doar în cadrul activității școlare.

Aspectele abordate de programa școlară conferă un cadru generos, în care elevii sunt invitați să conștientizeze cine sunt, să se raporteze la mediul cunoscut și la ceilalți, să exploreze, să aplice noile achiziții apoi să reflecteze asupra propriului progres. În același timp, se recomandă cadrelor didactice să aplice exemplul personal ca model de conduită socială și profesională în demersul lor educativ *despre, prin și pentru* caracter.

Disciplina are un accentuat caracter practic-aplicativ și presupune respectarea unor exigențe ale învățării active și durabile. Din această perspectivă, demersul didactic nu se concentrează pe „transmitere de cunoștințe”, ci pe **formarea și exersarea de valori și atitudini pozitive**. Oferind oportunități de învățare care să permită elevului să își valorifice experiența de viață, să-și descopere și să experimenteze propriile abilități și atitudini caracteriale, rolul cadrului didactic este de a le consolida, de a le particulariza și de a facilita transferul acestora în viața reală.

Disciplina *Mai întâi caracterul* se focalizează pe dezvoltarea caracterului ca o componentă esențială a sistemului de personalitate. Ținând cont de particularitățile de vârstă ale școlarului mic, programa a realizat o selecție a unor însușiri de caracter considerate relevante pentru elevii de ciclul primar. Acestea sunt abordate, în cadrul programei, din **multiple perspective**, prin raportare: la propria persoană, la ceilalți, la învățare, la cunoaștere sau la protecția mediului ambiant. Spre exemplu, *atenția* ca trăsătură de caracter poate fi abordată astfel:

- despre atenție (cunoașterea și înțelegerea particularităților acestei trăsături de caracter);
- determinarea (motivația, voința) de a fi atent (prin aplicarea și exersarea atenției în situații diferite: față de sine, față de ceilalți, față de învățătură, cunoaștere sau mediul ambiant);
- nevoia de atenție (exerciții de gândire reflexivă, de gândire critică și de evaluare atitudinal-comportamentală), pentru a face astfel și legătura cu alte trăsături de caracter (atenția fiind implicată în ascultare/ ascultarea activă, în curiozitatea intelectuală, în ordine și autocontrol, spre exemplu).

În realizarea demersului didactic, nu trebuie neglijate nici aspectele legate de **curriculumul ascuns**, derivat din efectele explicite sau implicite, interne și externe ale valorilor, trăirilor, manifestărilor din mediul educațional și din alte medii externe școlii (familia, grupul de prieteni, comunitatea etc.). Curriculumul ascuns influențează aspecte direct implicate în educarea caracterului: imaginea de sine, atitudinile față de alții, sistemul propriu de valori, sistemul de recompense și/sau sancțiuni. Cadrul didactic are misiunea de a identifica diferitele aspecte ale curriculumului ascuns, de a le valoriza pe cele pozitive și de a recomanda și acționa pentru diminuarea celor cu influență negativă. În acest scop, se recomandă:

- realizarea unor activități de învățare adaptate particularităților de vârstă și psihologice ale elevilor, la ritmul de învățare și nevoile în plan educațional;
- valorificarea, în activitățile de învățare formale, a achizițiilor dobândite de elevi în contexte informale sau la alte discipline de studiu (de exemplu, *Educație civică, Dezvoltare personală, Religie*);
- selecția și aplicarea activităților de învățare în funcție de specificul local, de resursele adecvate disponibile ca și de cultura organizațională.

De asemenea, în demersul său, cadrul didactic va urmări să asigure elevilor înțelegerea unor idei-cheie ce pot fi evidențiate și fixate pe baza răspunsurilor elevilor (cadrul didactic va folosi un limbaj adaptat elevilor, facilitând înțelegerea):

a) de ce este importantă dezvoltarea caracterului?

- caracterul este o componentă esențială a personalității, face parte din structura acesteia și este un element de bază în dezvoltarea personală și profesională;
- caracterul arată cine suntem, ce valori ne reprezintă, în ce fel ne raportăm la propria persoană, la ceilalți, la activitate, la societate, la mediul înconjurător;
- caracterul este responsabil de felul în care facem opțiunile, alegerile și luăm deciziile proprii;
- caracterul determină atitudinile, expresiile și acțiunile unei persoane;

b) ce înseamnă un bun caracter?

- caracterul bun implică manifestarea motivației interioare de a face bine în orice situație, fie că ne convine, fie că nu;
- caracterul bun depășește diferențele și barierele de vârstă, gen, rasă, culoare, limbă, religie, economice, poziție socială, naștere, naționalitate sau alte împrejurări;
- un caracter bun se manifestă și se verifică în situații dificile;
- un bun caracter are la bază manifestarea gândirii pozitive, cultivarea optimismului, altruismului, empatiei, încrederii reciproce, toleranței, respectului față de propria persoană, față de ceilalți, de activitate, de societate, de mediul înconjurător.

- c) cum putem dezvolta caracterul?
- prin accentuarea, în demersul didactic, a abordărilor educative prin, pentru și despre caracter:
 - sublinierea constantă/ consecventă a semnificației caracterului în viață și în activitate;
 - punând mereu accent pe nevoia de caracter oferind argumentarea adecvată;
 - încurajarea/ susținerea/ întărirea manifestărilor pozitive de caracter;
 - oferirea de modele și exemplificări practice; ilustrarea sau observarea unor manifestări caracteriale demne de a fi urmate.
 - prin recunoașterea și asumarea trăsăturilor de caracter:
 - explicarea/ descrierea fiecărei trăsături de caracter pe înțelesul fiecărui elev;
 - exprimarea opțiunii în favoarea caracterului și în detrimentul câștigului/ profitului imediat sau al beneficiilor/ randamentului facil;
 - manifestarea deprinderilor pozitive de caracter în orice împrejurare.
 - prin solicitarea de atitudini caracteriale pozitive:
 - constituirea și respectarea, de către toți, a unor standarde atitudinal-comportamentale;
 - manifestarea individuală ca exemplu/ model de caracter, la orice nivel;
 - conștientizarea manifestărilor caracteriale negative și limitarea ori renunțarea la practicarea acestora.

Proiectarea didactică

În proiectarea demersului didactic, este recomandabil să fie avute în vedere următoarele aspecte:

- lectura personalizată a programei școlare – ca document școlar de referință – printr-o abordare contextualizată, flexibilă și diferențiată, care stă la baza elaborării planificărilor calendaristice anuale și a proiectării secvențiale a unităților de învățare;
- respectarea prevederilor programei școlare, prin proiectarea unui demers didactic centrat pe elev și pe formarea de competențe;

Elaborarea planificării calendaristice anuale presupune parcurgerea următoarelor etape:

- a) asocierea competențelor specifice cu conținuturile indicate în programa școlară;
- b) stabilirea unităților de învățare;
- c) stabilirea succesiunii parcurgerii unităților de învățare;
- d) stabilirea bugetului de timp necesar pentru fiecare unitate de învățare.

Planificarea calendaristică anuală poate fi realizată conform următorului model:

Nr. crt.	Unitatea de învățare	Competențe specifice	Conținuturi (Detalii)	Nr. de ore alocate	Săpt./ Perioada	Obs.

Pentru o eficientă proiectare didactică, se recomandă cadrului didactic să reflecteze, să formuleze și să răspundă succesiv următoarelor întrebări:

- în ce scop voi face? (se identifică competențele specifice ce urmează a fi formate elevilor);
- ce conținuturi voi folosi? (sunt selectate conținuturile tematice);
- cum voi face? (sunt determinate activitățile de învățare);
- cu ce voi face? (sunt analizate resursele adecvate și/sau disponibile: materiale, umane, de timp, informaționale/documentare, formele de organizare a clasei de elevi);
- cât s-a realizat? (sunt stabilite modalitățile și instrumentele de evaluare).

În proiectarea unităților de învățare se vor specifica competențele specifice, conținuturile, sugestii de activități de învățare, metode, tehnici, procedee de lucru și resursele ce urmează a fi folosite (umane, materiale, informaționale/info-documentare, de timp), modul de organizare a clasei precum și modalități de evaluare curentă și sumativă. Pentru proiectarea unei unități de învățare se poate utiliza următoarea structură:

Conținuturi (detalii)	Competențe specifice*	Activități de învățare	Resurse	Modalități de evaluare

* competențele specifice se notează doar cu indicativul numeric din programa școlară (de exemplu: 1.1; 2.3; 3.2 etc).

Strategii didactice

În vederea realizării competențelor generale și specifice propuse de disciplina opțională *Mai întâi caracterul*, se recomandă ca strategiile didactice să realizeze în mod explicit conexiunea între ceea ce se învață și scopul pentru care se învață, fapt care înseamnă o orientare directă către latura pragmatică a învățării. În acest sens, se impune ca activitățile de predare-învățare să pornească de la experiențele de viață ale elevilor, de la achizițiile lor cognitive, culturale, atitudinale anterioare, să se adreseze nevoilor și intereselor acestora și să ofere o varietate de exerciții, aplicații practice, dinamice și atractive.

Construirea competențelor prevăzute de programa școlară a disciplinei opționale *Mai întâi caracterul* presupune desfășurarea unor lecții interactive, practic-aplicative, prin:

- aplicarea unor strategii didactice care să pună accent pe formarea și consolidarea continuă a capacităților și deprinderilor atitudinale, pe abordări flexibile, contextualizate, pe parcursuri educaționale diferențiate și individualizate;
- operarea cu alternative explicative în interpretarea unor fapte/ situații; aceasta poate contribui, la dezvoltarea unui caracter pozitiv și a unui comportament moral și rațional precum și la aprecierea și alegerea unei alternative cât mai bune/ celei mai bune;
- valorificarea unor metode active, participative ori activități ludice/ animații socio-educative care pot contribui la responsabilizarea elevilor față de propria învățare, la dezvoltarea capacității de abordare rațională a problemelor private și publice (de exemplu, lectura de text/ lectura imaginii; dezbateră; învățarea problematizată; învățarea prin cooperare; jocul de rol/ jocul didactic; dramatizarea; simularea; studiul de caz; metode ale gândirii critice, metode art-creative/ tehnici expresiv-creative);
- organizarea unor activități tip proiect, fundamentate pe principiul învățării prin acțiune practică, cu finalitate reală. Învățarea pe bază de proiecte este un model de instruire care îi implică pe elevi în activități de investigare a unor probleme de interes și au drept rezultat obținerea unor produse autentice;
- învățarea prin acțiune (experiențială), realizarea unor activități bazate pe sarcini concrete și pe exersarea deprinderilor caracteriale în diferite contexte; raportarea la situații-problemă, prin intermediul cărora elevii pot să se refere la propria persoană în scopul cunoașterii de sine și autoevaluării potențialului propriu;
- realizarea unor ateliere sau grupuri de lucru, proiecte cu tematică diversă (de exemplu: „Succesul se învață”; „Trepte ale caracterului”; „Două litere importante: EU”; „Oglinzile EU-lui”; „Gramatica vie: EU, TU, NOI”; „Caracterul și cursa cu obstacole”; „Eu, unic și valoros”; „Ambasadorii caracterului”; „Porți deschise pentru caracter”; „Dă like caracterului”; „Știu și aplic”; „Culorile caracterului”; „Fântâna emoțiilor”; „Cutia cu valori”; „Caracterul, pas cu pas”);
- utilizarea unor strategii didactice care să permită alternarea formelor de activitate (frontală, individuală, pe perechi, în grupuri mici sau cu întreaga clasă), cât și acele metode care favorizează gândirea critică; exemple de astfel de metode didactice: RAI, multivoting, controversa creativă, metoda celor 4 colțuri.
- realizarea de portofolii și activități extracurriculare (de exemplu, expoziții tematice, realizarea unei publicații, „Ziua caracterului”, „Modelul meu/eroul meu”, acțiuni de voluntariat și servicii în beneficiul comunității);
- participarea colaborativă prin implicarea în activitățile propuse, alături de învățător/ institutor/ profesor pentru învățământul primar, a psihologului consilier școlar, a învățătorului/ profesorului de sprijin, a profesorilor de alte discipline (socio-umane, limbă maternă, arte vizuale, religie), a unor specialiști în științele educației;
- asigurarea parteneriatului educațional dintre școală – familie – comunitate prin implicarea părinților precum și a unor personalități sau reprezentanți ai comunității locale în realizarea unora dintre activitățile prevăzute de conținuturile programei școlare (spre exemplu: discuții/ dezbateri; bibliotecă vie; testimoniale; prezentarea unor modele caracteriale de succes; desemnarea ca personaje pentru compuneri, povestiri, proiecte sau teme de casă; invitații la ora de curs; întâlniri între generații);
- utilizarea calculatorului/ laptopului/ tabletei, folosirea mediilor variate și a instrumentelor multimedia ca mijloc de instruire, pentru documentare/ căutare de informații, accesarea unor platforme educaționale, ilustrarea unor activități. Spre exemplu, pentru a se informa asupra programului *Character first (Mai întâi caracterul)*, elevii pot accesa site-urile www.characterfirst.ro; <http://curs2.characterfirst.ro>; www.16personalities.com/ro.

Potrivit abordărilor existente, inclusiv la nivel european și internațional, este necesar ca activitățile de învățare pentru formarea și dezvoltarea deprinderilor și atitudinilor caracteriale corecte, să fie orientate și către:

- formarea și dezvoltarea unor abilități generale: curiozitate, creativitate, spirit de inițiativă, capacitatea de elaborare și prezentare de idei inovatoare, abilitatea de a organiza eficient timpul și propria activitate, de a identifica și rezolva probleme, de a colabora/ coopera/ lucra în echipă;
- formarea și dezvoltarea atitudinilor și comportamentelor proactive, bazate pe gândire critică, gândire reflexivă, receptivitate față de nou, pe abordarea schimbării, inclusiv prin curajul de a învăța din propriile experiențe.

Oricare ar fi opțiunea strategică aleasă, aceasta se va dovedi utilă dacă profesorii vor reuși să dezvolte competențe, să antreneze elevii în activități de învățare practic-aplicative, cu finalitate pozitivă, care să răspundă nevoilor, intereselor și experienței de viață ale colectivului de elevi.

Se recomandă utilizarea echilibrată, adecvată și flexibilă a metodelor didactice. În cazul în care sunt avute în vedere mai multe metode în cadrul aceleași lecții, este recomandabil să alegem metoda de bază și să utilizăm celelalte metode drept procedee sau instrumente de lucru. Având în vedere importanța metodelor, procedeele, tehnicilor și instrumentelor utilizate în cadrul strategiilor didactice, în raport cu activitățile de învățare propuse, oferim, mai jos, exemple ce pot fi utilizate în cadrul disciplinei *Mai întâi caracterul*, pe care le considerăm adecvate pentru învățământul primar.

1. Găsește-ți perechea

Este un exercițiu simplu destinat cunoașterii de sine/autocunoașterii și intercunoașterii precum și familiarizării școlărilor mici cu diferitele trăsături de caracter și cu particularități ale acestora (natura duală).

Resurse necesare: ecusoane (etichete sau bilețele) în număr egal cu cel al participanților, ace cu gămlie/ ace de siguranță

Modul de desfășurare a activității:

Varianta I:

Cadrul didactic pregătește ecusoane (etichete sau bilețele) pe care notează trăsături pozitive și negative de caracter, câte două cu același conținut, după care le distribuie, la întâmplare, tuturor elevilor. De exemplu: atent-atent; harnic-harnic, corect-corect sau dezordonat-dezordonat, neatent-neatent, leneș-leneș etc. Fiecare elev/elevă își va prinde în piept ecusonul primit după care își va căuta perechea reprezentată de colegul/colega care are înscrisă aceeași trăsătură de caracter pe ecusonul său. În cazul unui număr impar de elevi, cadrul didactic își va asuma rolul unui elev. După ce fiecare elev/elevă și-a găsit perechea, cei doi vor căuta similitudini respectiv diferențe între trăsătura de caracter indicată pe ecuson și profilul caracterial propriu, respectiv cel al colegului-pereche.

La final, frontal, elevii își vor împărtăși experiențele de învățare dobândite.

Varianta II:

Cadrul didactic completează ecusoane (etichete sau bilețele) cu trăsături pozitive sau negative de caracter, în număr egal cu numărul elevilor (pe fiecare ecuson vor fi notate trăsături diferite). În alegerea trăsăturilor de caracter, profesorul va avea grijă să noteze trăsături pozitive și opusul acestora (trăsături polare/contrare/antagonice) după exemplul harnic-leneș; atent-neatent; drept-nedrept, altruist-egoist; etc. Ecusoanele vor fi distribuite aleatoriu tuturor elevilor, care le vor prinde în piept.

Sarcina elevilor: conform trăsăturii indicată pe ecusonul primit, elevul/eleva își va căuta oponentul, adică elevul/eleva care are înscrisă pe ecuson o trăsătură contrară. După constituirea perechilor, învățătorul/profesorul se va asigura că acestea sunt corect realizate și va solicita unor elevi voluntari să descrie și să exemplifice trăsătura de caracter pe care au purtat-o în piept.

La final, cadrul didactic va iniția o discuție liberă despre diferitele manifestări ale caracterului.

2. Steaua stimei de sine/a respectului de sine

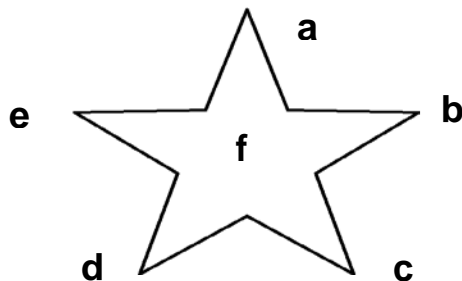
Imaginea de sine este modul în care fiecare persoană simte și gândește despre sine, despre calitățile și defectele sale. Imaginea de sine sau «cum ne vedem pe noi înșine», se referă la modul în care ne percepem propriile noastre caracteristici fizice, emoționale, cognitive, sociale și spirituale. Modul în care ne percepem depinde de gradul de autostimă (autoapreciere, autorespect, autoacceptare) pe care îl avem.

Este important ca, încă de la vârste mici, copiii să fie susținuți pentru a avea încredere constantă în propriile capacități, pentru a-și menține o stimă de sine crescută, indiferent de situație – aspect important și în educarea caracterului. Stima de sine se dezvoltă pe parcursul vieții, din experiențele pe

care le are copilul cu celelalte persoane, din acțiunile pe care le realizează și la care participă, experiențele timpurii având un rol esențial.

Metoda *Steaua stimei de sine/a respectului de sine* oferă elevilor posibilitatea exprimării și asumării unor caracteristici personale, a modului de relaționare cu ceilalți, exprimarea gradului de încredere/neîncredere în propria persoană.

Resurse necesare: coli de scris, markere/carioci, șabloane reprezentând o stea cu 5 colțuri, un pahar din plastic. Pentru facilitarea activității, elevii pot primi câte o coală de hârtie pe care sunt deja imprimate steaua împreună cu cerințele de lucru.

Rolul elevilor: toți elevii vor completa, individual, fișa „Steaua stimei de sine/respectului de sine” cu următoarele cerințe:

- Trei lucruri (trăsături) pozitive care mă caracterizează;
- Trei lucruri (trăsături) pentru care mă apreciază prietenii/ colegii;
- Trei lucruri (trăsături) pe care le aduc într-o prietenie;
- Trei obiective personale de viitor;
- Trei realizări personale de care sunt mândru/mândră;
- Trei lucruri (trăsături) pe care aș dori să le schimb la persoana mea.

După ce fiecare elev și-a completat fișa, se vor discuta și analiza, frontal, temele abordate în fișă, importanța încrederii în sine, consecințele comportamentale, emoționale și cognitive ale unui respect de sine crescut sau scăzut (pozitiv sau negativ).

Activitatea se poate încheia cu un exercițiu de dezvoltare a stimei de sine. Elevii se așează în cerc și își imaginează că sunt la o petrecere. Unul dintre ei primește un pahar, care trece, pe rând, de la unul la celălalt. Cel care are paharul trebuie să spună un lucru pozitiv despre sine, folosind formula: „Nu intenționez să mă laud, dar cred că eu ...” (de exemplu: sunt cel mai bun la sport; sunt cel mai rapid cititor; mă descurc cel mai bine la matematică; sunt un șahist renumit; am cei mai mulți prieteni; sunt cel mai cuminte; sunt foarte ordonat).

La finalul activității, cadrul didactic va formula scurte concluzii, pe înțelesul copiilor, și va oferi câteva sfaturi pentru formarea corectă a imaginii de sine.

3. Asaltul de idei (Brainstorming)

Asaltul de idei sau brainstorming este o metodă de grup prin care se dezvoltă spiritul creativ și se formează comportamente creative prin exersarea gândirii divergente, fiind totodată un punct de plecare în construirea învățării fundamentate pe ceea ce știu elevii. Utilizarea metodei oferă posibilitatea de reactualizare a achizițiilor pe care le dețin elevii despre o anumită temă și soluțiile pe care aceștia le identifică pentru problema în dezbatere. Indiferent dacă sunt corecte sau nu, ele vor fi acceptate și cuprinse în lista de informații, idei sau soluții a grupei/a clasei.

Organizarea clasei: în perechi, în grupuri mici sau frontal.

Sugestii de întrebări:

Ce știți despre ...?	Ce l-ați sfătui pe ...?
Ce reprezintă?	De ce credeți că este așa ...?
În ce împrejurări se manifestă?	Care este cel mai important ...?
Ce ați face dacă ați fi ...?	Cum explicați ...?
Ce ați face dacă ați fi în locul lui ...?	Ce soluții credeți că are ...?
Cum credeți că ...?	Ce întrebări ați pune despre ...?
Ce ați propune ...?	Ce anume dorești să mai afli despre ... ?
Ce puteți face voi pentru aceasta?	De ce am nevoie de ... ?

4. Acronimul

Acronim: cuvânt format din prima sau primele litere ale unui cuvânt, expresie sau titlu. Metoda asigură dezvoltarea și consolidarea limbajului specific caracterului și manifestarea cunoașterii, înțelegerii, creativității, spontaneității și corectitudinii cunoștințelor.

Resurse necesare: coli de flipchart, markere/carioci, tablă de scris, cretă, spațiu de afișare.

Organizarea clasei: se constituie grupuri de câte 4-5 elevi, care primesc câte o coală de flipchart și instrumente de scris.

Sarcina de lucru: cadrul didactic propune o noțiune specifică problematicii disciplinei *Mai întâi caracterul*. Elevii notează pe coala de flipchart noțiunea, prin poziționarea literelor componente una sub alta (acrostih). În continuare, învățătorul/profesorul solicită fiecărei echipe să noteze 3-5 trăsături de caracter sau alte elemente implicate în formarea și dezvoltarea acestuia, care încep cu litera corespunzătoare din acrostih. Notă: activitatea se poate desfășura și frontal, cu întreaga clasă, prin utilizarea tablei (scrierea pe tablă a termenului și a rezolvărilor propuse de elevi).

La final, grupele expun produsul realizat și analizează corectitudinea și originalitatea soluțiilor propuse.

Spre exemplu, acronimul cuvântului *caracter* realizat cu ajutorul unor adjective ce exprimă trăsături specifice, poate avea următoarea rezolvare:

- C – cinstit, corect, curios
- A – atent, ascultător, afectuos
- R – respectuos, recunoscător, rezistent
- A – autocontrol, altruist, atitudine
- C – credincios, creativ, curajos
- T – tolerant, tenace, tipicar
- E – emotiv, egoist, educat
- R – răbdător, responsabil, receptiv

5. Cercul „complimentelor”

Reprezintă o metodă care urmărește îmbunătățirea imaginii de sine, împreună cu dezvoltarea stimei de sine, a respectului de sine. Pentru a pune metoda în practică, cadrul didactic așează scaunele în cerc, iar „receptorul” complimentelor (un elev voluntar) se află, așezat, în mijlocul acestui cerc. Fiecare dintre participanți trebuie să identifice un compliment sincer și onest, potrivit celui/celei aflat/e în centrul cercului. Apoi, pe rând, fiecare elev/elevă va înainta și îi va adresa acestuia complimentul potrivit, receptorul manifestându-se doar cu una dintre următoarele reacții: zâmbește, dă afirmativ din cap ori adresează un simplu „mulțumesc”. Această metodă are avantajul consolidării unei imagini pozitive față de propria persoană a celui care primește complimentele (fiind încurajat/stimulat, dacă este de acord cu majoritatea complimentelor adresate) dar și o dezvoltare a ariei pozitive de gândire și atitudine pentru ceilalți elevi participanți la activitate (prin faptul că identifică o latură/o trăsătură pozitivă a colegului/colegei lor și că își cunosc bine colegii). Cercul „complimentelor” continuă până ce toți elevii doritori au trecut prin ipostaza de „receptor al complimentelor”.

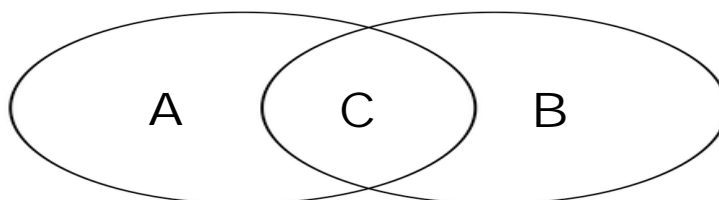
Exemple de complimente: „ești un elev foarte disciplinat”; „ești cea mai bună prietenă a mea”; „ești cel mai talentat la sport”; „ești o fată ordonată”; „mi-a plăcut mult compunerea ta”; „m-au ajutat mult sfaturile tale”; „ești un coleg de încredere”; „ai făcut bine că te-ai transferat în clasa noastră”; „dacă vrei cu adevărat, poți!”.

La finalul activității, cadrul didactic inițiază o dezbateră frontală asupra stărilor sufletești ale participanților care au primit sau au făcut complimente, precum și asupra rolului complimentelor în dezvoltarea pozitivă a imaginii de sine.

6. Diagrama Venn

Utilizarea organizatorilor grafici este o modalitate eficientă de a-i face pe elevi să gândească, să vizualizeze, să-și organizeze achizițiile cognitive, afective, comportamentale. Elevii explorează conținutul învățării formulând idei, argumentându-le, exprimând puncte de vedere relevante. Elevii sunt puși în situația de a utiliza un limbaj adecvat, o terminologie centrată pe subiectul analizat. Astfel de tehnici au o scară largă de aplicare la orice activitate de predare-învățare.

În esență, *diagrama Venn* (a asemănarilor și deosebirilor) constituie o reprezentare grafică care facilitează compararea/înțelegerea relațiilor dintre două sau mai multe noțiuni, evidențiază ideile contrastante și cele comune într-o problemă. Cea mai simplă (obișnuită) reprezentare a diagramei Venn este aceea cu două cercuri intersectate.

Exemplificare pentru tema *Așa DA, așa NU*:

A: Notați trăsături pozitive de caracter – ex.: adevăr, atenție, cinste, dreptate, corectitudine, credință.

B: Notați trăsături negative de caracter (sau noțiuni contrare celor din cercul A) – ex.: minciună, neatenție, necinste, nedreptate, incorectitudine, necredință.

C: Notați elemente comune informațiilor din cercurile A și B:

Informații pentru cadrul didactic

- sunt specifice unui profil caracterial
- pot fi cunoscute/ observate/ studiate
- sunt educabile
- sunt prezente, în proporții și situații diferite, în personalitatea fiecărui om

Afirmații ale elevilor

- le întâlnim la oameni
- le putem observa
- le putem cunoaște
- le putem studia
- unele sunt bune altele sunt rele
- ne arată cum suntem

7. Metoda celor 4 colțuri

Este o metodă colaborativă menită să consolideze și să verifice achizițiile cognitive, afective și comportamentale, să genereze dezbateri, să dezvolte raționamentul corect, capacitatea de persuasiune și de argumentare a școlărilor mici, precum și capacitatea de autocunoaștere și intercunoaștere. După alegerea temei, elevii vor reflecta asupra acesteia pentru a lua o decizie în final, prezentând și un anumit punct de vedere.

Resurse necesare: stegulețe notate cu A, B, C, D, cartoane sau bilețele cu înscrisurile specifice, texte de lectură, filme/ secvențe de film artistic sau de desene animate/ povestiri terapeutice.

Organizarea clasei: în microgrupuri/grupuri mici și/sau frontal.

Varianta I:

Se vor alege 4 elevi voluntari, care vor reprezenta liderii de grup. Fiecare lider va primi de la cadrul didactic un bilețel (secret) cu anumite caracteristici dezirabile pentru apartenența la respectivul grup. Fiecare lider va merge într-un colț semnalizat cu un steguleț A, B, C sau D. Restul elevilor clasei vor trece, în liniște, prin dreptul fiecărui lider, cu mâna întinsă, ca și cum ar vrea să dea mâna. Fiecare lider astfel abordat va da din cap, „DA” sau „NU”, acceptând sau respingând intrarea cuiva în grupul său. Atunci când un elev va intra într-un grup, el se va așeza în spatele liderului.

Elevii care nu sunt acceptați la primul tur vor trece prin fața fiecărui lider de cel puțin două ori, pentru a avea șansa de a fi totuși aleși. În final, fiecare elev va face parte dintr-un grup. Se formează astfel 4 grupuri în care se dezbate pozițiile/părerile față de caracteristicile grupului respectiv, se clarifică și se consolidează achizițiile. Ei se întreabă care este părerea lor în acea problemă (folosind tehnica întrebărilor: ce este?; ce presupune?; cum se manifestă?; din ce cauză?; de ce este importantă?; de ce au fost acceptați?; ce îi recomandă pentru a face parte din grup?). Formularea unei opinii stimulează căutarea unor argumente în favoarea ei. Astfel, se manifestă gradul de cunoaștere și de empatizare cu colegii din clasă, se facilitează un schimb activ de păreri, se dezvoltă abilitățile elevilor de comunicare și capacitatea lor de argumentare.

Exemple de caracteristici pentru tema *Așa DA, așa NU*:

- Colțul A: Cei mai disciplinați elevi
- Colțul B: Cei mai ordonați elevi
- Colțul C: Cei mai harnici elevi
- Colțul D: Cei mai sinceri elevi

La sfârșit, are loc discuția în plen. Liderii vor fi întrebați cum s-au simțit când au trebuit să respingă pe unii dintre colegii lor și pe ce anume s-au bazat în alegerea lor. La rândul lor, elevii își vor spune părerea de ce cred că au fost acceptați într-un anumit grup, reflectând asupra aspectelor pozitive/negative ale caracterului lor. Pot fi formulate și alte întrebări:

- Cum vi s-a părut această activitate?
- Cum ați reacționat în situațiile date? Ce v-a determinat să reacționați astfel?
- A doua oară ați încercat cu încredere? De ce?
- De ce credeți că ați fost selectați? De ce credeți că nu ați fost selectați?
- Ce concluzii putem trage din această activitate?

Varianta II (aplicată la temele: *Așa DA, așa NU și Ce îmi place/ ce nu îmi place din felul în care mă comport*)

Se propune lectura unui text sugestiv sau vizionarea unui film care solicită opinia elevilor. În funcție de atitudinea față de ideile/ afirmațiile din text sau film se vor constitui patru grupuri de elevi: apărătorii, acuzatorii, indecișii și indiferenții. Conform opțiunilor personale, elevii se vor deplasa și grupa în cele patru colțuri, corespunzătoare celor patru atitudini. Dezbateră propriu-zisă are loc între apărători și acuzatori, cu argumente pro sau contra față de cele citite sau vizionate. În funcție de consistența argumentelor și de capacitatea de convingere a celor două grupuri, indecișii și indiferenții pot „migra” către grupul cu care împărtășesc puncte de vedere comune sau pot rămâne în continuare în grupurile lor.

Exemplificare:

Elevii citesc (sau le este citită) povestea „Ursul păcălit de vulpe” de Ion Creangă. După ce copiii înțeleg firul epic, se inițiază o dezbatere despre comportamentul unuia dintre personajele principale. Elevii sunt invitați să-și exprime opinia despre comportamentul ursului sau a vulpii, apoi să aleagă unul din colțurile sălii de clasă: colțul pentru tabăra „acuzatorilor” respectiv cel pentru tabăra „apărătorilor” personajului ales. Într-un alt colț vor sta elevii indeciși (cărora nu le este clară opțiunea pentru unul dintre celelalte două colțuri) sau vor trece în colțul indiferenților (care adună pe cei care nu au nici o părere). În măsura în care argumentele prezentate de apărători sau acuzatori sunt convingătoare, elevii sunt invitați să-și modifice opțiunile personale și locul în sala de clasă (adică se mută în colțul în care își identifică mai clar punctul lor de vedere).

După același scenariu, pot fi analizate schița „Di. Goe” de Ion Luca Caragiale sau povestea „Pinocchio” de Carlo Collodi. Pentru dezbatere, cadrul didactic poate canaliza discuția spre un anumit personaj sau o anumită secvență din poveste.

La finalul activității, elevii sunt invitați să evidențieze trăsături pozitive și negative ale personajelor, să explice cine și cum a influențat acest lucru.

8. Explozia stelară

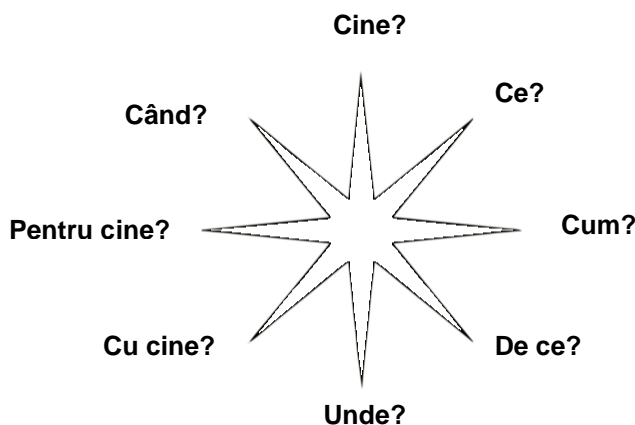
Explozia stelară (cunoscută și sub numele metoda starbusting: engl. „star” = stea; „burst” = a exploda) desemnează o metodă de învățare prin cooperare cu ajutorul căreia este stimulată creativitatea elevilor, ajutând totodată la consolidarea și/sau evaluarea achizițiilor. Se bazează pe formularea de întrebări pentru rezolvarea de probleme și noi descoperiri („crearea de întrebări la întrebări”).

Resurse necesare: coli de scris, markere/carioci, șabloane reprezentând o stea, spațiu de afișare.

Organizarea clasei: se constituie grupuri de câte 4-5 elevi care primesc câte o coală de flipchart, instrumente de scris și șabloane (în absența acestora, elevii vor desena o stea cu 3 până la 8 colțuri, în funcție de numărul de întrebări ce se dorește a fi adresate).

Pe tablă sau pe o coală de flipchart, elevii desenează o stea în centrul căreia se notează ideea sau problema de dezbătut, după care, în cele 3-8 colțuri ale stelei, se înșiră cât mai multe întrebări care au legătură cu ideea/problema respectivă.

Se vor utiliza întrebări uzuale simple de tipul: *Cine?, Ce?, Când?, Unde?, Cum? De ce?, Cu cine?, Pentru cine?* care, ulterior, pot da naștere altor întrebări complexe.

Spre exemplificare, pentru anul al II-lea de studiere a disciplinei opționale *Mai întâi caracterul*, la tema *Perspective ale cunoașterii de sine*, se pot formula următoarele întrebări:

- Cine? – Cine sunt eu? Cine vreau să devin? Cine este cel interesat de autocunoaștere? Cine mă poate ajuta în acest sens? Cine a studiat această problemă?
- Ce? – Ce știu despre mine? Ce pot să aflu despre mine însumi/însămi? Ce îmi place să fac? Ce aș dori să pot face? Ce pot face ca să mă cunosc mai bine? Ce legătură este între autocunoaștere și educarea caracterului? Ce s-ar întâmpla dacă nu ne-am cunoaște? Ce disciplină de studiu mă va ajuta să mă cunosc mai bine?
- Cum? În ce fel? – Cum sunt eu? Cum pot să îmi dezvolt cunoștințele despre propria persoană? Cum îmi pot educa voința? Cum pot să devin un „om mai bun”? Cum mă poate ajuta această disciplină opțională să mă cunosc mai bine?
- De ce? – De ce este importantă autocunoașterea? De ce este necesar să ne cunoaștem între noi? De ce sunt eu unic? De ce sunt diferit? De ce nu pot lua note bune? De ce studiem problema autocunoașterii la o disciplină despre caracter?
- Unde? – Unde pot afla informații despre cunoașterea de sine? Unde se află cabinetul consilierului școlar?
- Cu cine? – Cu cine pot să lucrez/ cu cine pot colabora în scopul unei mai bune autocunoașteri? Cu cine pot să împărtășesc informațiile despre propria persoană? Cu cine este bine să mă sfătuiesc atunci când am o problemă?
- Pentru cine? – Pentru cine este utilă cunoașterea de sine? Pentru cine învăț? Pentru cine este valabilă deviza: „Cunoaște-te pe tine însuți!”?
- Când? – Când este nevoie de autocunoaștere? Când voi ajunge să mă cunosc foarte bine? Când a început să fie studiată această problemă?

La final, grupele expun produsul realizat și analizează corectitudinea și originalitatea întrebărilor formulate. În măsura timpului disponibil, cadrul didactic poate oferi scurte răspunsuri la întrebările cele mai frecvente.

Ca exercițiu de întărire a cunoașterii de sine și a stimei de sine, cadrul didactic poate oferi următoarea propunere: „Frecvent, vă adresați epitete și vă «lipiți etichete» cu diferite trăsături negative la adresa propriei persoane sau a unui coleg. Faceți o listă cu cinci atribute negative personale, pe care vi le aplicați adesea. Formulați apoi, tot în scris, contraargumente pozitive, favorabile, pentru fiecare din acele cuvinte/tribute negative pe care le-ați notat. Utilizați, ori de câte ori sunteți tentat să vă aplicați câte o «etichetă negativă», varianta pozitivă a acesteia sau puneți în valoare calitățile voastre.

9. Tehnica DESC: Educarea caracterului în 10 pași

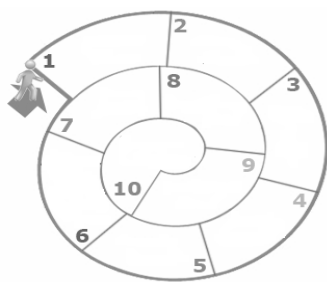
Tehnica DESC este utilizată pentru a asigura înțelegerea unui concept, termen. Tehnica presupune analiza respectivului concept în patru etape: **D**escriere, **E**xprimare, **S**pecific și **C**onsecințe.

Exemplificăm această tehnică aplicată la tema: *Cum educ un bun caracter*. La început sunt indicații 10 pași progresivi (sugerați sub forma unei spirale, a unei cochilii de melc) pentru educarea pozitivă a caracterului: Definește; Explică; Aplică; Implică; Laudă; Evidențiază; Insistă; Stimulează; Recomandă; Menține standardele. Fiecare pas este apoi dezvoltat cu ajutorul tehnicii DESC.

Resurse necesare: un poster-model cu spirala pașilor pentru educarea caracterului, un poster-model cu descrierea tehnicii, coli de flipchart, markere/carioci, tabla, creta, spațiu de afișare.

Organizarea clasei: frontal sau în grupuri mici; în cazul activității pe grupe, se distribuie colile de flipchart și instrumentele de scris; în cazul activității frontale, se utilizează tabla și creta.

Semnificația cifrelor care indică pașii pentru educarea caracterului: 1. Definește; 2. Explică; 3. Aplică; 4. Implică; 5. Laudă; 6. Evidențiază; 7. Insistă; 8. Stimulează; 9. Recomandă; 10. Menține standardele.

Pentru a asigura comprehensiunea oricărei modalități de educare a caracterului (pentru oricare dintre cele enunțate anterior) se poate utiliza tehnica DESC, explicată elevilor de cadrul didactic. Astfel, pentru educarea caracterului prin LAUDĂ putem proceda la:

D: descriere

- prin laudă înțelegem evidențierea, prin acțiuni sau cuvinte, a atitudinilor exprimate/ manifestate ce demonstrează trăsăturile pozitive de caracter, precum și explicarea modului în care acestea au îmbunătățit viața unei persoane, a unui grup sau a unei colectivități;
- laudă înseamnă să exprimi prin cuvinte sau expresii apreciative prețuirea, stima față de cineva sau ceva;
- a aprecia pozitiv; a aduce laude; a elogia.

E: exprimare

- lauda se exprimă prin cuvinte sau expresii ce conțin o apreciere, o prețuire, o încurajare;
- o vorbă bună, un bilețel de mulțumire, o diplomă de „prețuire”, un simplu „mulțumesc” reprezintă câteva modalități de a lăuda comportamente ce reflectă trăsături ale caracterului;
Exemple: „Bravo. Ai dat dovadă de tărie de caracter!”, „Mulțumesc. Ajutorul tău mi-a fost de mare folos”; „Mi-a plăcut răspunsul tău la ora de Română”; „Apreciez mult strădania ta!”, „Bravo. În ultima vreme ai făcut mari progrese la învățatură”; „Felicitări familiei care te-a crescut așa de frumos!”, „Mulțumește profesorilor care te-au pregătit pentru acest concurs la care ai luat locul I”.

S: specific

- Laudă caracterul, nu doar reușita! Exemplu: Pentru *reușită* – „Felicitări! Ai ieșit primul la cros!”, Pentru *caracter* – „Bravo! Strădania și perseverența te-au ajutat să iei punctajul maxim!”
- Caută rezultate, acțiuni și atitudini pe care să le lauzi;
- Laudă calitățile pe care dorești să le dezvolți;
- Alege momentul potrivit pentru laudă;
- Planifică-ți timp/ fă-ți timp pentru apreciere;
- Apreciază motivația și voința din spatele muncii depuse; laudă atitudinea și efortul care au stat la baza rezultatelor;
- Lauda trebuie să fie sinceră și adevărată, fără exagerări;
- Lauda se aplică în particular sau în public;
- Nu condiționează acordarea laudelor.

C: consecințe

- lauda reprezintă pentru elev o motivație extraordinară, un suport mental și moral;
- lauda ajută la îmbunătățirea performanțelor încurajând strădania și eforturile suplimentare;
- lauda favorizează îmbunătățirea imaginii de sine și creșterea stimei de sine;
- lauda ajută la întărirea trăsăturilor și a atitudinilor pozitive;
- lauda sprijină educarea pozitivă a caracterului;
- lauda, atunci când este corectă, reală, ajută la formarea obiectivității și a spiritului de adevăr (o laudă nemeritată ca și flatarea vor fi sesizate imediat de către elevul/eleva în cauză și de către colegii lor, ei fiind primii care ne vor judeca pentru aceasta);
- lauda poate fi debutul unei corectări/ îndreptări;
- lauda poate contribui la ameliorarea relațiilor interpersonale (detensionarea unor relații, evitarea marginalizării/ a excluziunii, egalitate de șanse, toleranță, intercunoaștere și apreciere reciprocă).

Sugestii privind evaluarea

Evaluarea reprezintă o componentă esențială a procesului de predare-învățare-evaluare. Este necesar ca fiecare elev să fie conștient de succesele obținute, de obstacolele întâlnite și de obiectivele de învățare pe care poate să le atingă.

Date fiind caracteristicile de vârstă ale elevilor de învățământ primar, este necesar ca profesorul care susține activitatea didactică la disciplina *Mai întâi caracterul*: să explice elevilor alegerea unei anumite modalități de evaluare; să ofere feed-back-uri pozitive cu privire la realizarea anumitor sarcini; să gestioneze opiniile elevilor față de propriile prestații (autoevaluare) și opiniile elevilor față de alții (*peer-evaluation* sau evaluarea între egali).

Rezultatele evaluării vor fi corelate periodic cu competențele planificate. Criteriile, modalitățile și programarea evaluării vor fi stabilite împreună cu elevii și vor fi cunoscute de către aceștia.

Din perspectiva unui demers educațional centrat pe competențe, se recomandă utilizarea cu preponderență a evaluării continue, formative ce implica feedback prompt și personalizat și care: este stimulativă pentru elevi și este inclusă în timpul fiecărei sarcini de învățare; oferă elevilor posibilitatea de a se exprima liber asupra sarcinilor de învățare; acceptă „nereușitele” elevului, considerându-le etape în formarea și dezvoltarea achizițiilor, fără să le sancționeze prin calificativ sau notă; pune în evidență progresul realizat de elevi, ajutându-i să conștientizeze că important nu este *cât de mult știi*, ci *cât de bine*

pot să aplice ceea ce știu/ceea ce sunt capabili să facă cu ceea ce știu; evidențiază modul de relaționare cu ceilalți elevi, modul de participare la activități, precum și atitudinile exprimate.

Evaluarea sumativă poate fi realizată de profesor periodic, la sfârșitul unei unități de învățare, semestru sau an școlar.

Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, se recomandă utilizarea unor metode și instrumente complementare, cum sunt: autoevaluarea, interevaluarea, evaluarea în perechi, investigația, proiectul, portofoliul, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor. Se recomandă implicarea elevilor în activități dar și aprecierea curentă prin expresii verbale de încurajare (ținând cont de vârsta elevilor mici).

Deoarece curriculumul pentru disciplina opțională *Mai întâi caracterul* este centrat prioritar pe formarea de deprinderi și atitudini, pe participare și implicare activă a elevilor, iar demersul este unul de durată, recomandăm modelul evaluativ bazat pe patru domenii (sau arii) propus de Donald L. Kirkpatrick, cu accent pe măsurarea rezultatelor obținute pe diferite dimensiuni, începând individual cu persoana și extinzându-se organizațional/ instituțional la zone mai largi din comunitate. Acest tip de evaluare este cunoscut și cu denumirea de analiză a impactului și se concentrează asupra unor rezultate pe termen lung ale educației, așa cum este și cazul educației pentru caracter. Astfel, procesele de învățare sunt evaluate pe dimensiunile:

1. *Reacție*: ce simte cel care învață despre procesul și rezultatele învățării;
2. *Achiziție*: creșterea nivelului de cunoaștere și de înțelegere și dezvoltarea capacităților celui care învață, ca rezultat al activităților instructiv-formative;
3. *Comportament/ transfer*: gradul în care elevul a dezvoltat capacitatea de punere în practică a achizițiilor dobândite;
4. *Impact*: efectele acțiunilor elevului asupra propriei persoane și a comunității din care face parte (a mediului cunoscut).

Procesul de evaluare va avea în vedere recunoașterea experiențelor de învățare și a competențelor dobândite de către elevi, în baza celor două funcții ale evaluării: funcția de reglare a strategiilor de predare-învățare și funcția motivațională a elevului pentru propria devenire. Prin activitățile desfășurate, cadrul didactic va pune accent pe elemente de ordin calitativ (valori, atitudini exprimate, comportamente manifestate, competențe dobândite); va aprecia progresele înregistrate de elevi; schimbările pozitive de gândire și atitudine; va oferi sprijin și feed-back personalizat elevilor săi.

Recomandări bibliografice și webografice

Lucrări cu caracter general

1. Allen, James, *Cum gândește omul*, trad. Monica Medeleanu, Editura Act și Politon, București, 2016
2. Băban, Adriana, *Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigiență și consiliere*, Editura PSINET, 2003, Cluj-Napoca
http://www.keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/didactical_support%20content.pdf
3. David, Daniel, *Intervenții cognitive-comportamentale în diferite domenii - Aplicații ale principiilor cognitive-comportamentale în domeniul educațional* (Curs de formare profesională continuă), București, 2006
4. Dumitru, Ion, Al., *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*, Ed. de Vest, Timișoara, 2000
5. Hattie, John, *Învățarea vizibilă. Ghid pentru profesori*, Editura Trei, București, 2014, http://www.ccdcs.ro/uploads/1/0/8/2/10821265/7_john_hattie_invatarea_vizibila_ghid_pentru_profesori_rs.pdf
6. Hughes, Marcia, Terrell, James Bradford, *Inteligența emoțională în acțiune*, trad. Guță Silvia, Editura Curtea Veche, București, 2013
11. Piroasca, Eva, *Mami, cine sunt eu? Exerciții și jocuri de autocunoaștere*, http://www.gbebe.ro/psihologie/jocuri_si_activitati/mami_cine_sunt_eu_exercitii_si_jocuri_de_autocunoastere
12. Poenaru, Michiela, *Cei șapte ani de acasă. Codul bunelor maniere pentru copii*, ediție electronică http://www.coresi.net/CeiSapteAniDeAcasa_eBook_EditiaDigitalaGratuita_I.pdf

Resurse web

1. *** *Definire și caracterizare generală a caracterului*,
<http://www.creeaza.com/didactica/didactica-pedagogie/Definire-si-caracterizare-gene977.php>
2. *** Asociația Character First România – *Cursuri on line, Manuale, Teste*, <http://characterfirst.ro/>
3. *** *Consiliere și orientare, clasele I-IV*, Ghidul învățătorului, București, 2006
4. <https://www.youtube.com/watch?v=U3nT2KDAGOc>
5. *** *The Science of character* (titrat în limba română), <https://www.youtube.com/watch?v=U3nT2KDAGOc>
6. *** *Educație pentru viață - Despre dezvoltarea caracterului*,
<https://www.youtube.com/watch?v=KJBx8T2vsRQ>
7. *** Petrea, Irina, *Caracterul copilului*, <https://www.youtube.com/watch?v=ThSmp0AFsWk>
8. *** *Obiceiuri care îți pot distruge viața*,
<https://www.youtube.com/watch?v=6iVAeNEbK9c&list=PL0Q3GWF1u4bR3gDlyFVVuinm3018BveY3>
9. *** *Povești terapeutice – Cheia potrivită*, <https://www.youtube.com/watch?v=yLaSNY4X6el>
10. *** *Bunele maniere pentru cei mici*, <https://www.youtube.com/watch?v=csOKPT07w6w>
11. ***

Lucrări pentru activități de educație nonformală

1. *** *Manual 100 de idei de educație nonformală*, Organizația Națională Cercetășii României, oct. 2010
<http://www.scout.ro/wp-content/uploads/2013/10/Manual-100-de-idei-de-educatie-non-formala.pdf>
2. *** *Educație nonformală pentru dezvoltare personală*, ISJ Sălaj,
http://www.isjsalaj.ro/programe/scoala_altfel/Educatie%20nonformala%20pentru%20dezvoltare%20personala.pdf
3. *** *Jocuri și povestiri. Metode de educație nonformală*, IMPACT, Ediția a II-a,
<http://www.noi-orizonturi.ro/wp-content/uploads/2017/01/IMPACT-Culegere-de-jocuri-%C8%99i-povestiri.pdf>
4. *** *Manualul animatorului socio-educativ*, Asociația „Sprijiniți copiii”, mai, 2016
<http://complexpianu.ro/wp-content/uploads/2016/05/Manualul-animatorului-socio-educativ.pdf>
5. *** *Abordarea pozitivă a comportamentelor copiilor. Ghid pentru încurajarea reacțiilor pozitive*, Expert projects, 2015, UNICEF,
http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Abordarea-pozitiv%C4%83-a-comportamentelor-copiilor_2015.pdf
6. *** *Schimbări mici, diferențe mari. Ghid de disciplinare pozitivă*, Salvați copiii, Iași, 2013
http://salvaticopiii-iasi.ro/wp-content/uploads/2014/12/Brosura_Ghid_de_disciplina_pozitiva.pdf

Grupul de lucru

Paul COPU, coordonator al Programului *Character First/Mai întâi caracterul* România

Prof. Angela Livia ȘTEOPAN, coordonator al grupului de lucru, Bistrița

Prof. Gabriela-Fulvia HOROBET, Școala Gimnazială „Elena Cuza”, Iași

Prof. univ. dr. Adrian OPRE, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, Facultatea de Psihologie și Științele Educației

Prof. univ. dr. Alin GAVRELIUC, Universitatea de Vest, Timișoara, Facultatea de Psihologie și Sociologie

Conf. univ. dr. Anca Doina CIOBOTARU, Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași, Facultatea de Compoziție, Muzicologie, Pedagogie Muzicală și Teatru

Lector univ. dr. Oana MOȘOIU, Universitatea București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației

Cornel CELMARE, psihoterapeut principal ICF Iași, cadru didactic asociat Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași